

Враховуючи вже існуючу в нашій державі систему двосторонніх та багатосторонніх міжнародних договорів та конвенцій про уникнення подвійного оподаткування доходів і капіталу потрібно і в подальшому всебічно поглиблювати і удосконалювати механізми його мінімізації та уникнення.

Список використаних джерел

1. Литвиненко В. Економіка і «тіньовий» сектор /В. Литвиненко // Закон і бізнес. – 2001. – № 22. – С. 29. 11. Мазур І. Корупція як інститут тіньової економіки /І. Мазур // Економіка України. – 2005. – № 8. – С. 68-75.
2. Дослідження: Найбільші втрати бюджету відбуваються на кордоні, в офшорах і при виплаті зарплат у «конвертах» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iset-ua.org/ua/novini/podatki/item/156-doslidzhennia-naibilshi-shemi>
3. Юридична енциклопедія: В 6 т. /Редкол.: Ю70 Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. — К.: «Укр. енцикл.», 1998. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://leksika.com.ua/13680808/legal/podviyne_opodatkivannya.
4. Кучерявенко М.П. Основи податкового права. –Харків, „Легас”, 2003. –384 с.
5. Проект BEPS. Розмивання податкової бази та виведення прибутку з-під оподаткування [Заголовок з екрану] – Режим доступу: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/tax/articles/about-beps.html>.

УДК 657:339.92

Олійник Яна Вікторівна,
д.е.н., директор Інституту післядипломної освіти.
ДННУ «Академія фінансового управління»,
Кучерява Мар'я Василівна,
к.е.н., в.о. завідувача відділу
методології бухгалтерського обліку
НДФІ ДННУ «Академія фінансового управління»
м. Київ, Україна

ПРОТИДІЯ АГРЕСИВНОМУ ПОДАТКОВОМУ ПЛАНУВАННЮ: ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА НАЦІОНАЛЬНА ПРАКТИКА

В останні роки ухилення від сплати податків багатонаціональними підприємствами є предметом широкої уваги. Журнальними та газетними шпальтами ширяться гучні журналістські розслідування щодо несплати податків. Світового масштабу сягнув у 2016 році скандал з викраденими у компанії Mossack Fonseca конфіденційними документами, з яких громадськість дізналася про численні схеми ухилення від сплати податків сотень великих корпорацій (так звані «панамські документи»). У тому ж 2016 році в центрі уваги опинилася діяльність 340 великих компаній, серед них Apple, Credit Agricole, ІКЕА, Amazon і інших, які скористалися впровадженою у Люксембурзі системою, що дозволяла міжнародним компаніям уникати сплати податків в країнах ЄС. В Німеччині досі триває розслідування про конфіденційні рахунки неплатників податків в одному із банків Ліхтенштейну.

Численні розслідування та публікації про ухилення багатонаціональними підприємствами від сплати податків викликали хвилю реакції з боку громадських організацій та менш заможних країн ЄС. Під їх тиском розвинені держави розпочали провадити політику щодо обмеження можливостей корпорацій у використанні недоліків у законодавстві з метою ухилення чи зменшення податків.

Першими до цього процесу були залучені компанії добувної промисловості та лісозаготівлі. Європейський Парламент та Рада ЄС у Директиві 2013/34/ЄС з метою забезпечення підвищення прозорості виплат на користь урядів ЄС великих підприємств та суб'єктів суспільного інтересу, що зайняті в добувній промисловості або в заготівлі корінного лісу, зобов'язали такі підприємства щороку розкривати суми виплат на користь урядів у звіті про платежі на користь урядів [1]. В цьому звіті мають розкриватися види платежів, порівнянних із тими, що відображаються підприємствами, котрі беруть участь у Ініціативі прозорості добувних галузей (Extractive Industries Transparency Initiative, EITI). Таке звітування покликано допомагати урядам країн, багатих на природні ресурси, реалізовувати принципи й критерії корпоративної соціальної відповідальності та звітувати перед своїми громадянами за виплати, що отримуються цими урядами від підприємств, зайнятих у добувній промисловості та у заготівлі корінного лісу.

Того ж року положеннями Директиви 2013/36/ЄС була встановлена вимога публікації банками даних по країнах щодо їх обороту, кількості працівників, прибутку, сплаченого податку та отриманих субсидій [2].

Втім, найбільш впливову діяльність щодо боротьби із агресивним податковим плануванням та ухиленням від сплати податків здійснює Організація економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР), яка ще у 60-х р.р. минулого століття розробила типову конвенцію про уникнення подвійного оподаткування доходів і капіталу. Для впорядкування боротьби з ухиленням від оподаткування та підвищення податкової прозорості ОЕСР на звернення «Великої вісімки» розробила заходи протидії розмиванню податкової бази та виведенню прибутку Плану дій BEPS (Base Erosion and Profit Shifting – розмивання податкової бази і вихід доходів з-під оподаткування) (далі – План дій BEPS).

Україна є асоційованим членом Глобального форуму ОЕСР з прозорості та обміну інформацією для податкових цілей з 2013 року. Втім перші реальні кроки щодо податкової прозорості розпочалися лише у 2017 р.

Так, відповідно до заходів, визначених у Плані імплементації Директиви 2013/34/ЄС, до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. №996-XIV (далі – Закон №996) було внесено вимогу складання відповідними підприємствами звіту у розрізі країн [3]. Цей звіт вперше необхідно було подати за 2018 рік. Втім за відсутності затвердженого методичного та організаційного забезпечення така звітність підприємствами, які працюють у добувній галузі та у лісозаготівлі ще не подавалася.

У 2017 р. Україна приєдналася до Програми розширеного співробітництва в рамках ОЕСР (далі – Програма розширеного співробітництва). Як країна-учасниця Програми розширеного співробітництва Україна взяла на себе

зобов'язання імплементувати Мінімальний стандарт Плану дій BEPS, зокрема: Захід 5 «Більш ефективна боротьба зі шкідливими податковими практиками, зважаючи на прозорість та сутність»; Захід 6 «Запобігання наданню переваг за угодою за невідповідних обставин»; Захід 13 «Настанови щодо документації трансфертного ціноутворення та звітування в розрізі країн»; Захід 14 «Забезпечення більшої ефективності механізмів урегулювання спорів» [4].

З метою реалізації заходу 13 у 2020 був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо удосконалення адміністрування податків, усунення технічних і логічних неузгодженостей в податковому законодавстві» від № 466-IX 16 січня 2020 (далі – Закон № 466-IX). Однією з головних новацій у сфері забезпечення податкової прозорості є імплементация трирівневої моделі звітності з трансфертного ціноутворення (далі – Трирівнева модель) [5]. Внесення зазначених змін спричиняє значний вплив на багатонаціональні підприємства, що працюють в Україні. Адже Трирівнева модель складається із документації з трансфертного ціноутворення (Local File); локальної документації з трансфертного ціноутворення (Master File); звіту у розрізі країн міжнародної групи компаній (Country-by-country report - CbCR). Крім іншого, запровадження складового елемента трирівневої моделі документації з трансфертного ціноутворення – звіту у розрізі країн міжнародної групи компаній (далі – звіт у розрізі країн) – є передумовою приєднання України до багатосторонньої угоди про автоматичний обмін міждержавними звітами (Multilateral Competent Authority Agreement on the Exchange of Country-by-Country Reports) (далі – МСАА).

Підсумовуючи зазначимо, що останні роки Україна активно долучається до глобального процесу протидії ухиленню від сплати податків та працює над створенням відповідного інституціонального середовища. Втім цей процес знаходиться на ранніх етапах та головні результати, такі як реалізація механізму підвищення прозорості щодо операцій з податкового планування багатонаціональних підприємств ще не досягнуті.

Список використаних джерел

1. Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32013L0034> (дата звернення: 22.11.2020).
2. Directive 2013/36/EU on access to the activity of credit institutions and the prudential supervision of credit institutions and investment firms, amending Directive 2002/87/EC and repealing Directives 2006/48/EC and 2006/49/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013L0036&from=EN> (дата звернення: 22.11.2020).
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення 22.11.2020).
4. BEPS Actions. OECD: official website. URL: <http://www.oecd.org/tax/beps/beps-actions/> (дата звернення: 22.11.2020).
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві: Закон України від 16 січня 2020 № 466-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#Text> (дата звернення: 22.11.2020).